

Rita Verschuur, *Vreemd land*

Klassikale les | Taal en cultuur

In deze opdracht bespreken leerlingen in groepjes verschillende vragen rondom taal(kunde), taalgebruik en cultuur. Zo leren zij over Zweden, maar ervaren ze ook hoe het is om anders te zijn. Respect opbrengen voor mensen met andere gewoontes is een belangrijk onderdeel van het burgerschapsonderwijs. Daar kan deze les aan bijdragen.

Introductie

Begin de les door foto's van Zweden te laten zien en kinderen te laten vertellen over het land. Lees daarna onderstaand fragment voor uit het begin van het verhaal.

“Moeder vraagt of ik zin heb om van de zomer mee naar Zweden te gaan. Natuurlijk heb ik daar zin in. Dan vraagt ze nog iets. Of ik daar twee weken alleen bij een aardige familie wil logeren. Er is een meisje van mijn leeftijd.

Ik krijg bibberbenen. Twee weken alleen logeren bij vreemde mensen in een vreemd land met een vreemde taal, hoe moet dat?

‘Als je ja zegt, dan brengen pappa en ik je en we halen je ook weer op,’ zegt moeder. ‘En je mag van te voren op Zweedse les.’

‘Denk er maar eens rustig over na,’ zegt pappa.”

Vraag wat de leerlingen zouden antwoorden.

Vertel daarna dat Rita Verschuur ‘ja’ zei op de vraag en dus in een Zweeds gastgezin kwam, zonder haar familie. Daar gaan de leerlingen nu over lezen. De verhalen zijn eigenlijk dagboekstukjes van Rita, die haar waargebeurde belevenissen vertelt. Ze is al oud, maar weet nog precies hoe het was toen ze net na de oorlog naar Zweden ging. Op vakantie gaan is één ding, maar in een Zweeds gezin leven is een hele opgave. Zeker in een tijd ver voordat er sociale media waren.

Kern

De kinderen lezen groepsgewijs de teksten en gaan samen aan de slag met de korte opdrachten. Ze kunnen een tekst lezen, de opdrachten maken en dan naar de volgende opdracht gaan. Ook is het mogelijk de leerlingen eerst alles te laten lezen en daarna een paar opdrachten te laten kiezen. Spreek duidelijk een werkwijze af en stel eisen aan de antwoorden (inleveren of niet; iedereen schrijft of een secretaris per groepje, etc.)

Afsluiting

Sluit de les af door de leerlingen hun mening te laten geven over de inhoud (Rita's ervaringen) én over de tekst zelf.

Heeft ze het in Zweden naar de zin gehad? Wat valt er te leren van de Zweden en wat kunnen zij van ons leren? Hoe is het om anders te zijn dan anderen?

Bespreek ook de manier waarop Rita Verschuur schrijft. Zij schrijft literatuur op een heel sobere manier, zonder sentimenteel te zijn of haar taal te versieren. Attendeer ze op die schrijfstijl. Wat vinden de leerlingen daarvan? Laat ook voorbeelden noemen van dingen, woorden of gebruiken die ze geleerd hebben.

Lees ten slotte onderstaand fragment voor. (Als haar ouders haar komen halen, krijgt Rita van een mevrouw uit een winkel een cadeautje, waarna ze haar op z'n Zweeds bedankt. Dat bedanken met een knieknik komt in een van de opdrachten voor; het was een probleem voor Rita.)

“Het mevrouwtje zegt niks. Ze pakt iets van een plank. Het is een klein wit petje met een rood ankertje erop en een steekje in het midden. Ze zet het op mijn hoofd en ik kijk in de spiegel. Het staat leuk.

‘Dat ankertje past goed bij mij,’ zeg ik, ‘want ik ga op twee boten.’

Moeder vraagt hoeveel het petje kost.

‘Het kost niks,’ zegt het mevrouwtje. ‘Het is een cadeautje.’

Dan steek ik mijn hand uit en bedank haar. Ik voel de botjes in haar hand en opeens doe ik iets, zo maar vanzelf. Ik maak een knieknik.”

Spreekwoorden

14

' Spreken is zilver, zwijgen is goud.' Dat noemen ze een spreekwoord. Maar ik zit nu net een nieuwe taal te leren omdat ik zo veel mogelijk in die taal wil zeggen. Hoe meer hoe beter. In een vreemd land wil je iedereen wel laten horen wat je allemaal geleerd hebt. Waarom heb je je anders zo uitgesloofd?

De man die dat spreekwoord heeft verzonnen is vast nooit alleen in het buitenland geweest. Misschien had hij een vrouw die de hele dag maar zat te babbelen en bedacht hij dat zinnetje speciaal voor haar. Hij schreef het in mooie letters op een kartonnetje en hing dat in de gang naast de kapstok. Iedereen die op bezoek kwam kon het lezen. En na een tijdje hing het bij alle kwebbelmevrouwjes aan de muur. Het was een spreekwoord geworden. Maar ik vind dat een spreekwoord pas een spreekwoord is als het altijd opgaat. En dit gaat in ieder geval niet op voor iemand die alleen in een vreemd land komt met een hoofd vol woordjes en zinnen in die vreemde taal.

In een vreemd land is spreken goud en zwijgen roestig ijzer.

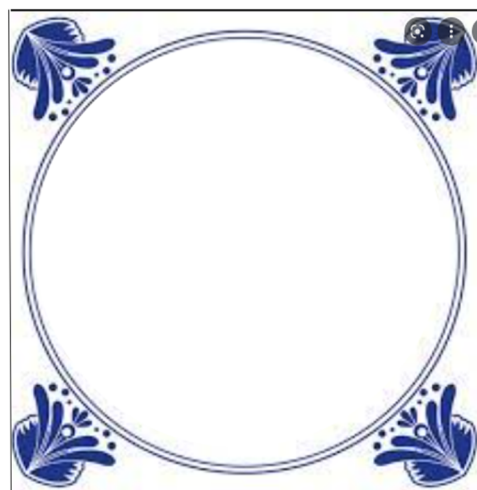
Opdracht

Klopt het wat Rita zegt:

'Ik vind dat een spreekwoord pas een spreekwoord is als het altijd opgaat.' Waarom wel of waarom niet?

Wat vind je van de laatste zin van dit hoofdstukje? Ben je het ermee eens? Maak jullie eigen spreekwoord over spreken en zwijgen en noteer dat op een mooi vorm gegeven tegeltje-aan-de-muur. (Het voorbeeld kun je groter maken.)

3

Heimwee

21

Heimwee is eigenlijk Duits en het betekent thuispijn. Dat zegt opa. Ik vraag aan hem of hij wel eens thuispijn had toen hij in die oerwouden rondzwierf. Hij zegt dat het wel meeviel. Er gebeurde daar zo veel. Maar hij verlangde wel een keer naar een druipende paraplu.

‘Hoe kan je nou verlangen naar een paraplu?’ zeg ik.

‘Je doet het niet expres, het komt zo maar opeens,’ zegt opa.

‘Vooral als het wekenlang niet geregend heeft.’

‘Ik verlang eerder naar u dan naar een paraplu.’

Opa begint te lachen.

‘Als jij er al geweest was dan had ik misschien ook wel naar jou verlangd. Jij en ik samen onder een paraplu in een stortregenbui.’

‘Daar ga ik ook naar verlangen,’ zeg ik tegen opa. ‘U en ik onder een paraplu in een stortregenbui.’

‘En als het daar in Zweden nou twee weken regent?’

‘Dan verlang ik naar u en ik onder een parasol.’

Opdracht

Heimwee betekent thuispijn. Ken je nog meer woorden uit het Duits of uit een andere taal die wij in Nederland regelmatig gebruiken? Maak een lijst met woorden. Schrijf erachter wat de Nederlandse vertaling is of zou kunnen zijn.

Uitspraak

32

In het hotel hoor ik pappa Zweeds praten met een meneer. Ik versta van die meneer haast niks, van pappa bijna alles. Het klinkt net of pappa gewoon Nederlands praat, maar met Zweedse woorden en zinnen. Aan dat zangerige doet hij niet mee. Dat vindt hij niet nodig om zich verstaanbaar te maken.

Moeder zegt ook af en toe iets. Ik kan zo horen dat ze aldoor fouten maakt in haar Zweeds. Maar ze zingt er wel bij. Ze zingt nog erger dan de Zweden zelf. Ze zingt het Zweeds op een buitenlandse manier. Ik moet ervan rillen. Ik zou het nooit zo doen. Nooit zo overdreven. Dan maar liever op zijn Nederlands, zoals pappa. Ik ben nou eenmaal een buitenlander. En dan kunnen ze het maar beter horen ook. Ik zou nooit zo goed Zweeds willen leren dat niemand me meer vroeg waar ik vandaan kom.

Opdracht

Een nieuwe taal leren is niet eenvoudig. Je kunt de nieuwe taal misschien wel een beetje begrijpen, maar de woorden goed uitspreken is een andere vaardigheid. Soms kun je ook niet precies het goede woord vinden. Dan gebruik je misschien woorden die op het Nederlandse woord lijken, maar geen echt bestaande woorden in de andere taal zijn. Ken je de term 'steenkolenengels'? Geef vijf voorbeelden van steenkolenengels. Je mag het internet gebruiken.

Vertaalprobleem

43

Er zit een Nederlands woord in mijn hoofd dat volgens mij niet eens bestaat. Bodemen. Ik heb het zo uit het Zweeds vertaald.

'Kan je daar bodemen?' riep Britt-Marie toen ik een heel eind was uitgezwommen.

'Nee,' zei ik en ik stak twee wijsvingers omhoog zodat ze kon zien dat ik aan het watertrappelen was.

Bodemen is hier in het meer het ergste dat ik weet. In elk geval bij onze steiger. Je zakt er tot je enkels in de blubber, dus nu zwem ik helemaal door tot aan het laddertje. Britt-Marie zegt dat er verderop in het open meer rotsen zijn en dat het daar meteen heel diep wordt en dat je er nooit hoeft te bodemen.

Bij ons in de Noordzee mag niemand zo ver uitzwemmen dat hij niet meer kan bodemen. Niet meer bodemen in zee is levensgevaarlijk. Je kan meegesleurd worden door stromingen of in een draaikolk omlaag worden gezogen. 'Altijd bodemen' zouden alle ouders bij ons tegen hun kinderen moeten zeggen als ze in zee gingen zwemmen. En op de stranden zouden borden moeten staan met 'Blijf bodemen'. Bodemen is een onmisbaar woord in het Nederlands. Veel onmisbaarder dan in het Zweeds. En toch bestaat het niet bij ons.

Hoeveel mensen zouden er bij ons wel niet verdronken zijn omdat wij dat woordje niet hebben?

Opdracht

6

Soms kun je woorden uit een andere taal niet letterlijk vertalen in het Nederlands. Rita doet dit wel. Vind je dit woord goed vertaald? Hoe zou je in het Nederlands omschrijven wat zij bedoelt? Maak allemaal een voorbeeldzin om het te omschrijven. Welke zin is de beste?

Omgangsregels

47

Koffie drinken ze nooit zonder iets lekkers erbij. Meestal zijn het zoete broodjes met kaneel. Die zijn heel droog en plakkerig. Je krijgt ze haast niet door je keel. Maar daar weten ze wel wat op hier in Zweden. Ze nemen gewoon na elke hap een slok en dan hutselen ze alles door elkaar in hun mond. Dat is metselen. Dat is bij ons streng verboden.

Soppen doen ze ook. Vooral met zoete beschuitjes. Die laten ze even in de koffie hangen met hun mond vlak erboven. En dan één twee drie naar binnen met die kledderige hap. Er valt meestal een klodder terug en die lepelen ze weer op of ze drinken hem mee. De kinderen soppen de beschuitjes in de limonade. Daar zie je de kruimels in drijven en als ze een slok hebben genomen wordt de rest van het glas helemaal ondoorzichtig van alles wat mee teruggekomen is. En echt niet alleen bij dat meisje van drie! Ik zou hier van niemand het glas leeg willen drinken met al dat afval erin.

Opdracht

Heb je ook wel eens zoiets ervaren als Rita? Waar was dat? Wat gebeurde er? Hoe voelde jij je daar? Wat vond je van de gewoonte? Praat daar samen over.

Gebruiken en manieren, of hoe je je hoort te gedragen, noem je ook wel omgangsregels of etiquette. Welke regels of gewoontes zijn in Nederland belangrijk tijdens het eten? Is er bij jou thuis ook iets 'streng verboden'? Zijn er verschillen bij jullie thuis?

Vrij in je hoofd

49

Aan het eind van de maaltijd gebeurt hier iets heel vervelends. De kinderen staan op en lopen naar hun moeder en bedanken haar voor het eten. Ulf maakt er een buiginkje bij met zijn hoofd en Britt-Marie zakt even door haar knieën. Kleine Ghita doet het ook.

Ik heb het nog geen enkele keer gedaan. Ik vind het zo'n rare gewoonte. Maar ik vind hier wel meer dingen raar en in een vreemd land moet je altijd proberen je aan te passen en met dat metselen sla ik ook al zo'n slecht figuur, dus nu moet ik zo dadelijk even door mijn knieën zakken voor mevrouw. Als zelfs die kleine Ghita het kan kan ik het ook. Ik ga gewoon achter haar staan in de rij.

Het is zover. De borden zijn leeg. De kinderen lopen naar hun moeder. Ulf buigt met zijn hoofd, Britt-Marie maakt een kleine knieknik en Ghita een héél diepe. Ze raakt bijna met haar billetjes de grond. Haar roze rokje springt omhoog. Ze lijkt wel een balletdanseresje.

Dan ben ik aan de beurt. Ik geef die mevrouw een hand, ik zeg tack, dat betekent bedankt, en nog eens tack. Maar mijn benen blijven stokken.

85

Het is maar goed dat je van te voren niet weet wat er allemaal kan gebeuren op zo'n reis. Anders zou je niet eens willen gaan. Dan bleef je lekker thuis. Daar kan je zelf voor je eigen vakantie zorgen, maar in een vreemd land hangt alles af van andere mensen. Je moet de hele tijd je best doen om die mensen te verstaan en je moet nadenken bij alles wat je zegt. En je moet al die verschillende gewoontes onthouden en je overal maar bij aanpassen.

Een paar dingen heb ik nog steeds niet geleerd. Ik heb die knieknik nog nooit gemaakt voor Britt-Maries moeder en ik heb nog nooit echt met de anderen meegemetseld. Dat van die knieknik vind ik stom van mezelf, maar metselen wil ik niet, dat vind ik smerig, en bloot zwemmen wil ik ook niet. Als ik me altijd aan zou passen, dan zou ik niet meer Nederlands zijn maar een soort namaakzweedje en ik wil geen namaakzweedje worden! En die Zweden zouden in Nederland ook niet zo stoer durven te doen. Ze zouden bij ons al schrikken als ze een kwal of een kreeftje op het strand zagen liggen. Ze zouden zo bang worden dat hun tenen er werden afgeknipt dat ze meteen hun schoenen weer aan gingen trekken. En als ze door een polder reden zouden ze als de dood zijn voor overstromingen. Bij het minste zuchtje wind zouden ze al een zwemvest aandoen.

87

Er staat wel veel in mijn dagboek, maar eigenlijk toch ook weer heel weinig. Want ik schrijf er alleen de dingen in die ik doe en niks van wat ik droom en denk. En toch heb ik nog nooit zo veel gedroomd en gedacht als hier. Maar ik heb hier ook veel meer tijd voor zulke dingen dan thuis. Britt-Marie is vaak met Ghita in de weer en dan kan ik doen wat ik wil. Ik ga wat kuieren door het bos of smulbolletjes eten en dan

www.boekenopdracht.nl De Leescyclus > verdiepen > inspireren

vliegen mijn gedachten alle kanten op. Meestal eindigen ze thuis. Dat is het grappige van een reis naar het buitenland. Dat je dan je gedachten naar huis kunt laten gaan. Dat kan je niet doen als je altijd thuis blijft, want dan zijn ze er al. Maar ik zit hier nu op een steen in een bos op een eiland in Zweden, en mijn gedachten zijn bij de treurwilg die met zijn takken in de vijver hangt, vlak bij ons huis, in het Nagtegalenplantsoen in Overveen in Holland. En over een tijdje zit ik onder de treurwilg en dan zijn mijn gedachten teruggevlogen naar de steen waar ik nu zit. En dan proef ik de smulbolletjes zonder dat ik ze eet.

Opdracht

Lees de hoofdstukjes 49, 85 en 87

Rita is 'vrij' in haar hoofd om te denken wat ze wil denken. Maar in contact met andere mensen lijkt ze niet vrij. Voel jij je vrij in je hoofd? Voel jij je vrij als je met andere mensen omgaat? Moet jij je aan regels houden? Thuis, op school; noem voorbeelden en bespreek met elkaar wat je van die regels vindt.

Heb je het idee dat Rita een fijne tijd heeft gehad in Zweden? Maak een tekening over Zweden en noteer daaronder jouw oordeel over Rita's verblijf daar.

=====